

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЩОДО ПОШУКУ ТА ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ

У ПАТРОНАТНІ ВИХОВАТЕЛІ

ЗМІСТ

Вступ

I. Інформування громадськості про послугу з патронату та пошук кандидатів у патронатні вихователі.

1.1 Проведення інформаційно-рекламних кампаній.

1.2 Інформування та консультування осіб, які зацікавилися послугою патронату над дитиною та виявили бажання стати патронатними вихователями.

II. Первинний відбір кандидатів у патронатні вихователі.

2.1. Співбесіда з кандидатами в патронатні вихователі.

2.2. Діагностування та консультування психолога.

2.3. Відвідування сім'ї та складання акту обстеження.

2.4. Здійснення оцінки потреб дитини та її сім'ї (якщо в сім'ї кандидата проживають неповнолітні діти).

2.5. Аналіз поданих документів. Прийняття рішення.

ВСТУП

Патронат над дитиною – це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин. Метою патронату над дитиною є забезпечення захисту прав дитини, яка через складні життєві обставини тимчасово не може проживати разом з батьками/законними представниками, надання їй та її сім'ї послуг, спрямованих на повернення у сім'ю відповідно до найкращих інтересів дитини.¹

Надання послуги з патронату дитині забезпечується, в першу чергу, **патронатним вихователем**. З моменту передачі її під патронат саме патронатний виховатець несе повну відповідальність за життя, збереження та покращення здоров'я дитини. Він професійно та майстерно налагоджує стосунки з дитиною, яка розлучена зі своїми батьками, оцінює її потреби, створює сприятливі, комфортні умови для розвитку та соціально психологічної реабілітації дитини, формування чи підтримки важливих для неї родинних стосунків, а також готує дитину до повернення у свою родину або допомагає налагодженню контактів дитини з її новою сім'єю.

Так як послуга має надаватися на високому професійному рівні, особи, які виявили бажання стати патронатними вихователями (кандидати у патронатні вихователі), мають відповідати визначеним законодавством вимогам, а також пройти спеціальне навчання.

Методичні рекомендації щодо пошуку та відбору кандидатів у патронатні вихователі розроблено з метою **ефективної організації процесу інформування широкої аудиторії про послугу з патронату над дитиною та системної консультаційної роботи з особами, які виявили бажання створити патронатну сім'ю**.

Методичні рекомендації розроблено відповідно до Законів України «Про охорону дитинства» (зміни, внесені згідно із Законом [№ 1838-VIII від 07.02.2017](#)), «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо оплати послуг патронатних вихователів», «Про Держаний бюджет України на 2017 рік», *Сімейного кодексу України* (зміни, внесені згідно із

¹ Постанова Кабінету Міністрів України № 148 від 16.03.2017 «Деякі питання здійснення патронату над дитиною»

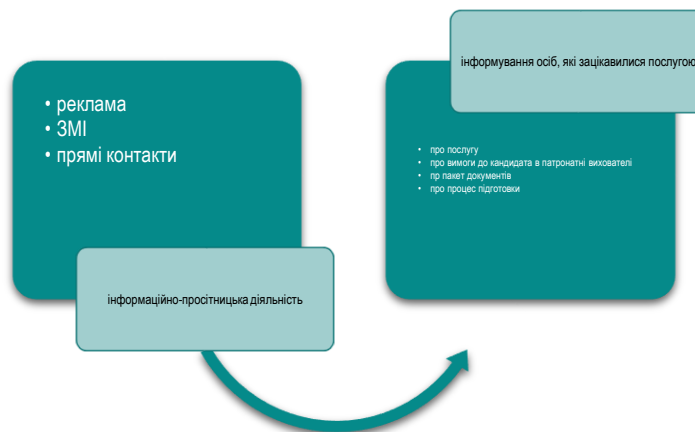
Законом [№ 1692-VIII від 19.10.2016](#)), Постанови Кабінету Міністрів України № 148 від 16.03.2017 «Деякі питання здійснення патронату над дитиною».

Методичні рекомендації розроблено в рамках проекту «Сімейний патронат: запровадження кращих практик альтернативного догляду дітей, які тимчасово залишилися без батьківського піклування» на замовлення Міністерства соціальної політики України за фінансової підтримки Всесвітнього дитячого фонду і адресовані спеціалістам та представникам громади, які залучаються до процесу пошуку, відбору та навчання кандидатів у патронатні вихователі, а саме:

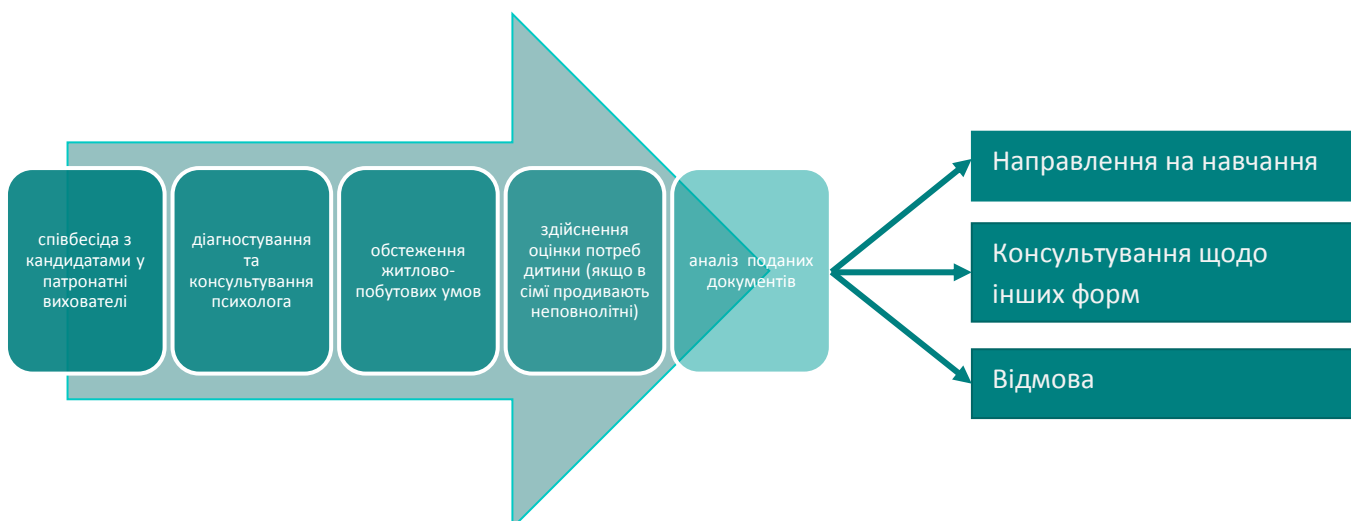
- працівникам обласних, міських, районних служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, відповідних структурних підрозділів у структурі виконавчого органу об'єднаної територіальної громади;
- спеціалістам інших закладів, установ або організацій незалежно від форми власності, що надають соціальні послуги дітям і сім'ям з дітьми;
- представникам громадських організацій;
- тренерам з підготовки патронатних вихователів.

Процес пошуку та відбору, представлений у рекомендаціях, відбувається у **два етапи**, а саме: інформування громадськості про послугу з патронату і пошук кандидатів у патронатні вихователі та здійснення первинного відбору кандидатів у патронатні вихователі.

I етап – Інформування громадськості про послугу з патронату та пошук кандидатів у патронатні вихователі

II етап – первинний відбір кандидатів у патронатні вихователі

I. ІНФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ПРО ПОСЛУГУ З ПАТРОНАТУ ТА ПОШУК КАНДИДАТІВ У ПАТРОНАТНІ ВИХОВАТЕЛІ

Даний етап **передбачає** формування позитивної громадської думки щодо важливості послуги з патронату; підвищення зацікавленості представників місцевих органів влади у створенні та підтримці патронатних сімей; безпосередній пошук кандидатів у патронатні вихователі.

Для того, щоб суспільство позитивно сприймало нову послугу, воно має про неї знати. Для цього працівники соціального закладу² проводять інформаційну кампанію з метою популяризації даної послуги, пошуку кандидатів у патронатні вихователі та консультують громадян, які виявили бажання створити патронатну сім'ю.

1.2 ПРОВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-РЕКЛАМНИХ КАМПАНІЙ

Лейтмотивом інформаційно-просвітницької роботи має стати твердження Конвенції ООН про права дитини, **що дитині для її гармонійного розвитку необхідно зростати в сімейному оточенні в атмосфері щастя, любові і розуміння**. І якщо сім'я дитини не має таких умов, держава має забезпечити їй перебування в таких умовах, які найменш травматично впливають на її психологічний стан та забезпечують її найкращі інтереси.

Завдання інформаційно-просвітницької роботи:

- активізувати питання важливості сімейного середовища для розвитку дитини, поширювати перспективний досвід патронатних сімей;
- інформаційно підтримувати послугу з патронату над дитиною;
- надавати консультативно-інформаційну допомогу громадянам, які виявили бажання стати патронатними вихователями.

Якою має бути інформація?

Інформація, яка поширюється серед громадськості, має бути простою, доступною, зрозумілою, лаконічною і найбільш наближеною до цільової аудиторії. Але, разом з тим, вона має спонукати населення до здійснення певних дій, зокрема: стати патронатним вихователем.

Проте, навіть при максимальній об'єктивізації процесу створення і поширення інформації на шляху до свідомості цільової групи завжди присутні суб'єктивні бар'єри її сприйняття. Ці бар'єри виникають через унікальний ментальний рівень одержувачів інформації, їхні ситуаційні емоційні стани, психофізіологічні особливості тощо.

При русі через бар'єри сприйняття послання мають «прочитуватися» цільовими групами. Якщо якісь слова і фрази виявляються не дуже зрозумілими, вони підлягають «перекладу» на більш просту і зрозумілу мову.

ДО ВІДОМА!

Інформаційно-просвітницька робота передбачає інформування населення про переваги сімейних форм виховання та особливості послуги з патронату над дитиною.

² міський, районний, районний у місті центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центр соціальної підтримки дітей та сімей, інший заклад, установа або організація незалежно від форми власності, що надає соціальні послуги дітям і сім'ям з дітьми (крім соціальної послуги стаціонарного догляду) (п.3 ПКМУ від 16.03.2017 № 148).

Важливо пам'ятати!

У більшості випадків інформаційний вплив здійснюється з метою **спонукання цільових груп до виконання певних дій** (стати патронатним вихователем). Але дії являють собою всього лише «верхівку» піраміди, і, щоб таке спонукання мало реальний ефект, необхідно вплинути на «фундамент» і наступні рівні, а саме: потреби, які керують цінностями, які впливають на інтереси, що формують ставлення, яке знаходить вираження в думках, які, нарешті, переходять у дії (схема).

Потреба – рушійна сила життя людини і водночас засіб впливу на нього.

Цінності – базові утворення, що формуються протягом тривалого часу, а тому стійкі і їх важко змінити, вони визначають поведінку людей. І якщо потреба людини турбуватися про інших підсилюється цінністю (люблю дітей і переймаюся їхніми долями), то зазвичай така людина обов'язково відреагує на інформаційний посил.

Далі йдуть **інтереси** – те, що не тільки усвідомлюється як необхідність, але і сприймається як власне, своє, в ім'я чого варто робити конкретні дії (наприклад, в ім'я покращення становища дітей). Сприяти кращому розумінню інтересів – чергове завдання інформаційних послань.

Однак за інтересами ще не слідують дії. Між ними існує прошарок **думок**, коли одну інформацію людина оцінює з тією чи іншою мірою симпатії (наприклад, у сімейному середовищі дитині завжди краще), а інші – з різним рівнем негативізму (наприклад, діти, яких вилучають із сім'ї, травмовані, і я не зможу їм допомогти). Стати своєрідним маркером у формуванні думок, м'яко і ненав'язливо роз'яснювати позитивні та негативні сторони, – це ще одне специфічне завдання інформаційної кампанії. І тепер зовсім близько до **дій**: підтримати те, що подобається, і відкинути те, що сприймається зі знаком «мінус».

Важливо пам'ятати: чим далі від фінального ланки ланцюжка («дії») починається реалізація інформаційної кампанії, тим більш реальний результат буде досягнуто. І навпаки: прямий заклик до здійснення дій приносить дуже низький ефект.

Слід **акцентувати увагу** пересічних громадян **на позитивній інформації**, на тому, що з'явилася нова комплексна соціальна послуга, що дасть змогу якнайкраще врахувати інтереси дитини, яка залишилася без батьківського піклування, гарантувати їй сприятливе сімейне оточення, підтримати сім'ю на ранніх етапах кризи.

Важливо також звертати увагу на всі **переваги сімейного патронату** поряд з іншими формами надання прямої допомоги дітям:

➤ **емоційна перевага**: допомога дитині за будь-яких обставин зростати та розвиватися у сімейному середовищі, уникаючи потрапляння до інтернатних закладів. Основна ціль патронату – збереження сім'ї для дитини або ж забезпечення іншого вирішення ситуації з врахуванням найкращих інтересів дитини.

➤ **функціональна перевага**: патронатний вихователю проходить відповідну підготовку та отримує професійну підтримку у процесі реалізації своєї діяльності, заробітну плату, соціальну допомогу для утримання дитини та пенсійне страхування.

➤ **унікальна перевага** (поруч з іншими формами допомоги дітям): можливість допомогти багатьом дітям.

Щоб стати патронатним вихователем необхідно відповідати цілому ряду вимог. Однак, навіть формальна відповідність останнім не завжди вказує на те, що особа, яка виявила бажання стати патронатним вихователем, дійсно свідомо та обмірковано робить кроки на шляху до створення патронатної сім'ї.

Як показує практика, успішними кандидатами у патронатні вихователі мають сильний зв'язок з членами своєї сім'ї. Вони мають потребу у сімейному середовищі та глибинні сімейні цінності і, як результат, – інтерес до усиновлення/встановлення опіки/створення прийомної сім'ї.

Часто потенційні кандидати у патронатні вихователі – це люди, які попередньо (до отримання інформації про патронат) вже цікавилися можливістю надавати допомогу дітям у своїй родині. Важливою є також і підтримка членів сім'ї у цих прагненнях.

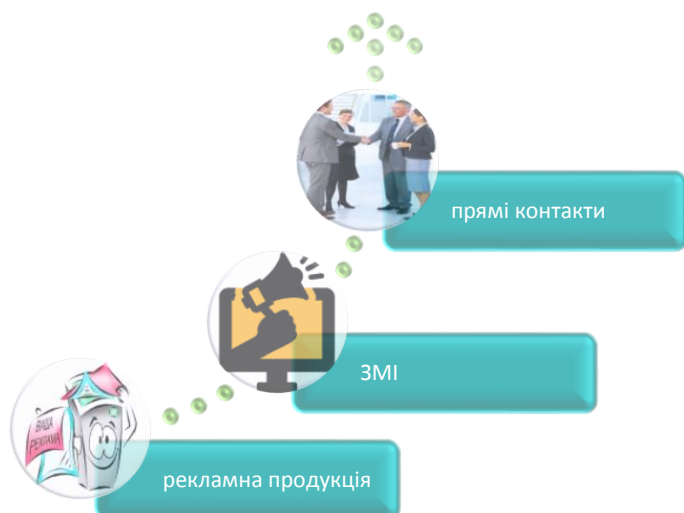
Крім того, охочі стати патронатними вихователями часто є людьми, дотичними до педагогічної або благодійної діяльності, пов'язаної з наданням допомоги дітям.

Досить успішними стають ті патронатні сім'ї, які вже виховали своїх дітей, вони роз'їхалися і залишили рідну домівку. Батьки ж настільки зрілі, що не «чіпляються» за своїх дітей, не вимагають від них уваги і допомоги, а бажають, щоб їхні діти будували власне життя. При цьому у них ще багато сил для турботи, любові й допомоги, яку вони готові надавати та віддавати. Тоді і виникає у них бажання допомагати іншим дітям, які її потребують. Але при цьому у них не виникає конкуренції своїх і нерідних дітей, оскільки відносини в цьому випадку будуть тільки соціальними, без тиску інстинктивних мотивів.

Таким є «портрет» кандидата у патронатні вихователі. Втім, це не означає, що виключно ті люди, які відповідають усім описаним вище особливостям, можуть успішно пройти навчання, створити патронатну сім'ю та надавати послугу з патронату дитині. Проте, підтримка сім'ї кандидата, наявний позитивний досвід виховання, розуміння необхідності роботи з одним конкретним випадком, бажання надавати саме короткострокову опіку є обов'язковою умовою.

Аудиторія, яка поділяє зазначені вище потреби, цінності, інтереси із високим рівнем ймовірності не лише зацікавиться послугою патронату, але й виявить готовність виконати усі необхідні вимоги та дійсно відповідально поставитися до прийняття рішення про створення патронатної сім'ї.

Комунікаційні інструменти, рекомендовані до використання в інформаційно-просвітницькій роботі

1. Розроблення і розповсюдження рекламної продукції

Один із найрозповсюдженіших інструментів просування цілей будь-якої інформаційної кампанії – **реклама**. З урахуванням того, що впровадження патронату не переслідує комерційних цілей (отримання прибутку) та є суспільно значущим, у нашому випадку йдеться саме про соціальну рекламу.

Варто пам'ятати, що рекламна кампанія повинна бути добре запланована. Заходи кампанії повинні проводитися у логічній послідовності та підсилювати один одного.

Етапи планування соціальної рекламної кампанії

1. Формулювання загальної мети кампанії.
2. Аналіз наявної ситуації шляхом збору інформації відповідного інформаційного середовища.
3. Оцінка ресурсів.
4. Вибір цільової групи та визначення її характеристик: соціально-психологічних особливостей, цінностей, уявлень та поведінки (приблизний опис цільової аудиторії також наведено нижче).
5. Постановка конкретних цілей та завдань.
6. Аналіз значимого оточення й розроблення тактики роботи з ним.
7. Визначення індикаторів успіху та очікуваних результатів.
8. Розробка ідеї, формулювання послання.
9. Тестування розробленого послання й інформаційних матеріалів.
10. Виготовлення рекламних інформаційних матеріалів.
11. Планування заходів.
12. Реалізація інформаційної кампанії.
13. Проведення моніторингу та оцінки інформаційної кампанії.
14. Планування подальшої роботи.

В якості **елементів рекламної кампанії** можуть виступати:

- відеоролики;
- аудіоролики;
- брошури;
- листівки;
- плакати тощо.

Незважаючи на різноманіття носіїв комунікації, усі компоненти кампанії повинні мати єдине дизайнерське рішення і звуковий супровід – з метою кращого упізнання й поєднання в єдине ціле.

ДО ВІДОМА!

Соціальна реклама – тип некомерційної реклами, що спрямований на рішення значимих суспільних проблем.

Також така **реклама має містити** тексти, що інформують про саму послугу, місцезнаходження, номери телефонів, електронні адреси спеціалістів, які координують даний напрям, консультаційних пунктів; заходи щодо інформування населення про можливості стати патронатним вихователем.

2. Робота із засобами масової інформації (ЗМІ)

Найпоширеніший комунікаційний канал – **засоби масової інформації** (ЗМІ). Тому фахівець, який відповідає за організацію інформаційної кампанії, повинен володіти навичками роботи з ними. Провідний напрям цієї роботи – підготовка матеріалів, які могли б зацікавити ЗМІ, забезпечити розуміння ними обговорюваної проблематики, надати інформацію, прийнятну для публікації.

Найбільш популярний вид тексту для надання ЗМІ – **прес-реліз**. Специфіка прес-релізу в тому, що він призначений не для аудиторії ЗМІ як такої, а для журналістів і редакторів. Його **головне завдання** – повідомити про новину так, щоб зацікавити журналіста і спонукати його звернутися за коментарями і додатковою інформацією.

Головні компоненти прес-релізу такі:

- заголовок;
- підзаголовок, короткий виклад новини або події;
- основна частина;
- вихідні дані.

ДО ВІДОМА!

прес-реліз – повідомлення, що містить інформацію, потенційно цікаву для широкої аудиторії.

Важливо пам'ятати!

Як написати прес-реліз

Заголовок (не більше 10-15 слів) дає зрозуміти, про що ви будете писати далі, та має стимулювати журналіста і редактора до того, щоб далі прочитати текст.

Підзаголовок (кілька десятків слів) коротко інформує про суть новини, підтримує спочатку інтерес журналістів і «будує місток» до іншої частини прес-релізу. Підзаголовок коротко відповідає на питання: Хто? Що? Навіщо? Коли? Де?

Основна частина повністю розкриває зміст прес-релізу і будується в класичному варіанті за зафіксованою в ряді джерел формулою SOLAADS, де:

S – предмет (Subject) – передбачає акцент на ключову характеристику новини;

O – організація (Organization) – інформує про структуру або персону, завдяки яким новина відбулася;

L – місце розташування (Location) – інформує про території, де подія відбулася;

A – переваги (Advantages) – надає інформацію про те, чому цільова аудиторія повинна оцінювати цю новину як важливу;

A – заяви (Application) – конкретизує і персоніфікує новину прямими цитатами стосовно походження і оцінки новини;

D – деталі (Details) – доповнює загальну картину деталями;

S – джерела (Sources) – вказує джерело інформації.

Вихідні дані мають містити:

- дату (тимчасові рамки) події і дату розсилки прес-релізу (зауважимо, що в ідеалі дата події, дата розсилки прес-релізу і дата отримання прес-релізу ЗМІ повинні збігатися);
- координати персон, від яких при необхідності можна отримати додаткову інформацію;
- умови акредитації для участі в заявленому заході, якщо мова йде про анонс;
- підпис (назва структури, від імені якої розсилається прес-реліз).

Крім прес-релізу спеціаліст, який відповідає за інформаційно-просвітницький напрям, може запланувати публікації в пресі, виступи на теле- і радіопередачах, проведення прес-конференцій для представників ЗМІ.

3. *Інформаційно-роз'яснювальна діяльність в Інтернет-просторі* передбачає розробку тематичних інформаційних сторінок на інтернет-сайтах, у соціальних мережах. У сучасному інформаційному просторі важливо налагодити активну роботу соціальних мереж, запустити робочі хештеги і більш активно задіювати ресурси мережі.

4. Прямі контакти з аудиторіями, де можуть бути потенційні кандидати в патронатні вихователі

Наступний інструмент – організація прямих контактів працівників соціальних закладів, представників громадських організацій з цільовими групами з метою їхнього інформування про послугу та пошук патронатних сімей. Прямі контакти можуть здійснюватися у формі очного діалогу, діалогу через ЗМІ, Інтернет-діалог у режимі онлайн, письмове інформування цільових груп, презентації на тематичних нарадах, конференціях тощо.

Ще один інструмент поширення послуги з патронату – виставки, спеціально організовані заходи з демонстрацією фотографій, відеосюжетів про вже існуючі патронатні сім'ї. Такого роду акції формують актуальний емоційний настрій аудиторій, дають можливість широкого інформування потенційних кандидатів, обміну думками, отримання відповідей на гострі питання.

І лише тоді, коли будуть використані різні інструменти, можна досягти поставленої мети, змінити фокус на інший тип мислення в суспільстві, вплинути на лояльність громадян і активізувати їхнє бажання допомагати дітям, акцентувати їхню увагу на важливості виховання дитини в сімейному середовищі, а не в інтернаті, змінити пріоритети у наданні допомоги дітям і їхнім сім'ям із фінансової на активну життєву позицію, мотивувати громадян стати патронатними вихователями.

1.2 ІНФОРМУВАННЯ ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ ОСІБ, ЯКІ ЗАЦІКАВИЛИСЯ ПОСЛУГОЮ ПАТРОНАТУ НАД ДИТИНОЮ ТА ВИЯВИЛИ БАЖАННЯ СТАТИ ПАТРОНАТНИМИ ВИХОВАТЕЛЯМИ.

Результатом інформаційно-просвітницької роботи спеціалістів, які координують напрям запровадження послуги з патронату, є **звернення до них громадян**, яких зацікавила інформація. І важливо допомогти їм розібратися в складних морально-психологічних, юридичних, організаційних, економічних аспектах послуги з патронату.

Робота соціального працівника з кандидатами на створення патронатної сім'ї може відбуватися протягом декількох зустрічей. Перше знайомство може відбуватися очно, онлайн чи телефоном.

Особливості ведення телефонного діалогу³

Найчастіше за додатковою інформацією звертаються телефоном. Телефонна розмова повинна бути короткою і передбачає лише відповіді на поставлені питання. Якщо абонент зацікавився отриманою інформацією, йому пропонують зустрітися із спеціалістом і більш детально дізнатися про послугу з патронату.

Часто люди телефонують лише для того, щоб їх вислухали. Побудувати вірно телефонний діалог соціальному працівнику допоможуть знання мети, завдань та процесу телефонного діалогу. Потрібно врахувати, що за інформацією звертатиметься велика кількість громадян, які не обов'язково є потенційними кандидатами в патронатні вихователі.

Соціальний працівник, який приймає телефонні дзвінки від громадян, має володіти інформацією про порядок створення патронатних сімей і знати функціонал інших органів державної влади і місцевого самоврядування, що турбуються про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, має бути підготовлений до ведення телефонних діалогів, вміти налагоджувати контакт з абонентом, а також володіти мистецтвом конструктивного завершення розмови.

Телефонний діалог ґрунтується на готовності соціального працівника вислухати абонента і відкрито спілкуватися з ним. Під час розмови важливо визначити мотивацію кандидата, його бачення ситуації, з'ясувати наміри та питання, з яких він/вона звертається.

Соціальному працівникові необхідно:

- поцікавитись, звідки отримана інформація про послугу з патронату;
- чому вона його зацікавила;
- чи знає він/вона про інші форми опіки.

На завершальній стадії діалогу соціальний працівник бере на себе ініціативу конструктивно завершити розмову. Якщо у результаті діалогу стає зрозуміло, що абонент не має обмежень щодо можливості створення патронатної сім'ї, соціальний працівник домовляється про зустріч з метою визначення подальшої співпраці. У разі, коли людина не є потенційним кандидатом у патронатні вихователі і задає побічні питання, її необхідно переадресувати до спеціаліста, який займається цими проблемами, або ж тактовно та аргументовано їй відмовити.

³ Прийомна сім'я: методика створення і соціального супроводу : Науково-методичний посібник /Г.М.Бевз, В.О.Кузьмінський, О.І.Нескучаєва та ін. – К. : Центр стратегічної підтримки, 2003. – 92 с.

Важливо пам'ятати!

Варто пам'ятати, що телефонний діалог – елемент формування громадської думки про послугу з патронату, тому важливо надавати точну і дозовану інформацію. Якщо люди навіть не є потенційними кандидатами в патронатні вихователі, у результаті розмови можуть стати нашими однодумцями і сприятимуть розповсюдженню наданої їм інформації.

Під час першого контакту (**очної зустрічі**) кандидати мають отримати чіткі, вичерпні відповіді на поставлені запитання, а також інформацію для подальших роздумів щодо висловленого бажання надавати послугу з патронату.

Для того, щоб розмова при першій зустрічі з кандидатом була продуктивною, важливо створити довірливі стосунки. Сором'язливим слід дати можливість придивитися, освоїтися, збудженим – заспокоїтися, занепокоєним – підбадьоритися.

Важливо пам'ятати! Як розпочинати розмову?

Починати розмову слід ініціатору знайомства. Краще розпочати з нейтральних запитань, а потім вже переходити до суті. Якщо мета розмови – співпраця, то можна, перекинувшись кількома загальноприйнятими репліками, відразу окреслити коло питань для обговорення. Щоб досягти найкращого ефекту в діловому спілкуванні, рекомендовано використовувати «метод ліфта» (популярний у США). Його сутність така: якщо вистачить 30 секунд на те, щоб передати співрозмовнику стрижневу ідею зустрічі, можна бути впевненим, що подальша співпраця складеться успішно.

Приблизний **перелік питань**, які потрібно обговорити спеціалісту з кандидатом/ами при першій зустрічі:

- Що привело вас до думки стати патронатним вихователем?
- Де працюєте, яку освіту маєте?
- Чи маєте ви сім'ю, з кого вона складається? Що ви можете розповісти про себе?
- Якого віку ваші діти?
- Як ви з ними проводите час? Що вони найбільше люблять? Чи складно їх виховувати?
- З ким разом проживаєте в одному помешканні? Чи розповідали ви про своє бажання близьким? Як вони до цього поставилися?
- Що саме ви знаєте про патронат над дитиною? Що б ви ще хотіли дізнатися?
- У якому помешканні проживаєте? Чи є можливість виділити окрему кімнату під патронат?
- Чи достатньо ви отримали інформації, щоб обговорити з близькими все можливе щодо ваших намірів?

На завершення першої зустрічі спеціаліст має уточнити **наступну інформацію**:

1. Ім'я, по-батькові, прізвище.
2. Вік.
3. Сімейний стан.
4. Склад сім'ї (наявність помічника – чоловік/дружина, діти, родичі; кількість та вік власних дітей).
5. Досвід виховання дітей.
6. Освіта, місце роботи.
7. Наявність власного, орендованого житла чи такого, яке є в користуванні.
8. Контактний телефон, місце проживання, електронну адресу.

Соціальний працівник реєструє особисте звернення громадян чи телефонний дзвінок у відповідному журналі згідно з Інструкцією з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на

підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації. При цьому фіксується основна інформація про клієнта, яка дає можливість у подальшому підтримувати з ним контакти (прізвище, ім'я, по-батькові, вік, соціальний та сімейний стан, кількість дітей в сім'ї, причина звернення, контактний телефон).

Якщо кандидати потребують більше інформації, ніж вони отримали в результаті інформаційно-рекламної кампанії та звернення, необхідно надіслати їм пакет інформації (протягом 2 тижнів від дня звернення). Кандидати в патронатні вихователі мають бути впевнені, що вони отримали вичерпну інформацію та мають достатньо часу подумати перед тим, як написати заяву про своє бажання стати патронатною сім'єю.

Для стимулювання процесу прийняття рішення кандидатами доцільно періодично надсилати нагадування.

Можливі ситуації, коли кандидати не розуміють інформацію, вважають, що їх ігнорують, дають неповну інформацію тощо. Як результат, може виникати опір, який вплине на мотивацію кандидатів, вони можуть злякатися надмірної інформації спеціаліста чи не зрозуміти термінологію, яку використовують під час комунікації.

ДО ВІДОМА!

Опір – це природна людська реакція на загрозу або небезпеку. Ця реакція допомагає людям адаптуватися, водночас змушує їх відчужуватися від інших, щоб не зазнати шкоди.

Як спеціаліст може (несвідомо) підвищити опір?

Іноді фахівець може, не бажаючи того, підвищити опір отримувача послуг, а саме:

- проявити культурну нечутливість, наприклад, кандидати можуть не розуміти спеціальних професійних термінів;
- неправильно зрозуміти мотивацію кандидатів;
- виражати каральне, владне та засуджувальне ставлення;
- занадто акцентувати увагу на проблемах сім'ї, нехтуючи її сильними сторонами;
- використовувати авторитарний тон спілкування тощо.

Для налагодження ефективної комунікації з кандидатами в патронатні вихователі **потрібно вміти долати їхній опір**. З цією метою спеціаліст має:

- скорочувати період очікування для членів сім'ї, які прийшли до нього, і відповідно, інформувати їх телефоном про те, коли його можна застати в офісі центру/служби;
- відкрито обговорювати страх, ворожість і опір кандидатів. Спеціаліст повинен допомогти членам сім'ї виражати свої страхи, якщо вони не можуть зробити це самі;
- не осуджувати;
- дозволяти кандидатам приймати власні рішення, давати час для роздумів, не прискорювати процес прийняття рішення;
- виявляти повагу до кандидатів (наприклад, звертатися до них на ім'я та по батькові тощо).

Важливо пам'ятати!

Людина (сім'я), яка виявила бажання і прийшла на зустріч із спеціалістом, має дізнатися про наступне:

- Що таке патронат?
- Для кого запроваджено послугу з патронату?
- Хто надає послугу з патронату? Хто може бути патронатним вихователем?
- У чому полягає суть послуги патронату над дитиною?
- Як визначається необхідність запровадження послуги з патронату?
- Як довго дитина може перебувати під патронатом?
- Яким чином фінансується послуга з патронату над дитиною?
- Якими законодавчими та нормативно-правовими актами закріплена послуга з патронату над дитиною?
- Яке навчання має пройти кандидат у патронатні вихователі та його помічник?

Для того, щоб інформація було повною, лаконічною та змістовною, для спеціалістів, які консультують громадян, підготовлено інформаційні матеріали (**додаток 1**).

Під час спілкування важливо підкреслити, що патронатні вихователі:

- не залишаться на одинці з проблемами дитини та її біологічної сім'ї;
- працюватимуть у складі команди професіоналів-одномумців (спеціалісти ССД та ЦСССДМ, фахівці із соціальної роботи, педагоги, психологи, медики, юристи та інші), які підтримають та забезпечать необхідну допомогу в догляді, вихованні і розвитку влаштованої під патронат дитини;
- взаємодіятимуть (у разі потреби) із біологічною сім'єю влаштованої дитини через спеціаліста, відповідального за ведення випадку;
- отримують необхідні знання і навички під час навчання за програмою підготовки патронатних вихователів.

Спеціаліст, який консультує сім'ї, має чітко знати вимоги до патронатного вихователя.

Важливо пам'ятати!

Відповідно до ст. 212 Сімейного кодексу України, п. 7 Постанови Кабінету України «Про деякі питання здійснення патронату над дітьми» **патронатними вихователями не можуть бути особи**, які:

- обмежені у дієздатності;
- визнані недієздатними;
- позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені;
- були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями) іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним (було припинено опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу) з їхньої вини;
- перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері;
- зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами;
- не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу)*;
- страждають на хвороби, перелік яких затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я (наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20.08.2008 № 479 «Про затвердження Переліку захворювань, за наявності яких особа не може бути усиновлювачем», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 24 жовтня 2008 р. за № 022/15713);
- були засуджені за злочини проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також за злочини, передбачені статтями 148, 150, 150-1, 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324, 442 Кримінального кодексу України, або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших злочинів;
- за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду;
- є особами без громадянства;
- перебувають у шлюбі з особою, яка відповідно до пунктів 3-6, 8 і 10 цієї статті не може бути усиновлювачем (патронатним вихователем).

*Патронатними вихователями можуть бути особи, які перебувають на обліку в центрі зайнятості, займаються підсобним господарством, вийшли на пенсію, мають інші статті доходів.

Звертаємо увагу! У зв'язку з тим, що послуга з патронату фінансується за рахунок державної субвенції, діючі прийомні сім'ї та ДБСТ не можуть бути одночасно й патронатними.

Якщо особа, яка звернулася до спеціаліста за консультацією, відповідає критеріям, зокрема: є громадянином України, має досвід виховання дитини, відповідні житлові умови для надання послуг з догляду, виховання та реабілітації дитини у своєму помешканні, спільно з повнолітнім членом своєї сім'ї готова пройти навчання за програмою підготовки патронатних вихователів, то спеціаліст надає їй перелік документів, які вона має зібрати, та інформує, куди надати ці документи та де пройти первинний відбір (співбесіду).

Кандидатам, які мають намір стати патронатними вихователями, **необхідно звернутися** до місцевого **центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді** для отримання додаткової інформації щодо процесу запровадження цієї послуги в громаді та подати відповідний **пакет документів**, зокрема:

- заява;
- копія свого паспорта та кандидата у помічники патронатного вихователя;
- довідка про склад сім'ї (форма № 3);
- копія трудової книжки (за наявності);
- висновки про стан свого здоров'я та кандидата у помічники патронатного вихователя;
- довідки від нарколога, психіатра та фтизіатра, в т.ч. і для осіб, які проживають разом із кандидатом у патронатні вихователі;
- довідки про відсутність судимості, в т.ч. і у повнолітніх членів сім'ї, які проживають разом з кандидатом у патронатні вихователі;
- документ, що підтверджує право власності або користування житловим приміщенням;
- письмова згода на влаштування дітей до цієї сім'ї усіх повнолітніх членів сім'ї кандидата у патронатні вихователі, які проживають разом з ним, а також дітей, за умови досягнення ними віку, коли вони спроможні самостійно висловлювати свою думку.

Творча уява, толерантність і наполегливість – обов'язкові умови процесу пошуку кандидатів в патронатні вихователі. Різні люди потребують різних підходів, тому необхідно випробувати декілька з них і визначити, що працює краще.

II. ПЕРВИННИЙ ВІДБІР КАНДИДАТІВ У ПАТРОНАТНІ ВИХОВАТЕЛІ

Мета другого етапу: відбір кандидатів для проходження навчання за програмою підготовки патронатних вихователів.

Завдання спеціалістів на цьому етапі:

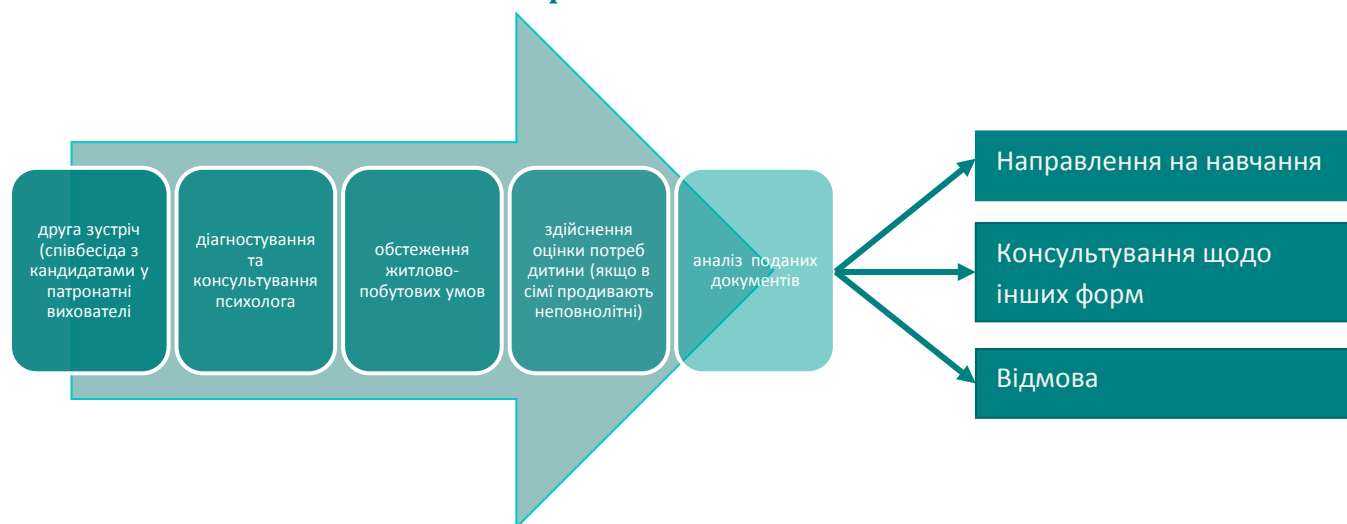
- визначити мотивацію кандидатів та реальні можливості членів їхніх сімей надавати послугу з патронату над дитиною;
- обстежити умови проживання сім'ї кандидатів та визначити територію для надання послуги з патронату ;
- здійснити оцінку потреб дитини/дітей, які проживають в сім'ях кандидатів;
- уточнити інформацію, окремі сімейні та індивідуальні характеристики кандидатів щодо показників їхньої стабільності та готовності набувати нові компетентності;
- проаналізувати документи, що подали кандидати у патронатні вихователі;
- прийняття узгоджене рішення щодо надання послуги з патронату над дитиною та направити кандидата та його помічника на навчання.

Хто проводить первинний відбір?

Первинний відбір кандидатів у патронатні вихователі здійснюється *фахівцем із соціальної роботи, спеціалістом соціального закладу⁴, який пройшов відповідну підготовку*. Для здійснення об'єктивної оцінки сім'ї кандидатів проводиться психодіагностика, консультування психолога, до проведення якої може залучатися на договірних засадах **психолог** громадських організацій та інших установ чи організацій.

Відповідно до **заяви** кандидатів щодо створення патронатної сім'ї визначені наказом спеціалісти проводять первинного відбору кандидатів у патронатні вихователі, а кандидати збирають необхідний пакет документів.

Алгоритм роботи спеціалістів щодо здійснення первинного відбору кандидатів у патронатні вихователі

⁴ міський, районний, районний у місті центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центр соціальної підтримки дітей та сімей, інший заклад, установа або організація незалежно від форми власності, що надає соціальні послуги дітям і сім'ям з дітьми (крім соціальної послуги стаціонарного догляду) (п.3 ПКМУ від 16.03.2017 № 148).

2.1. СПІВБЕСІДА З КАНДИДАТАМИ В ПАТРОНАТНІ ВИХОВАТЕЛІ

Друга зустріч з кандидатом у патронатні вихователі спрямована на поглиблення його знань щодо специфіки надання послуги з патронату, він має отримати відповіді на питання, що його хвилюють. На другу зустріч кандидат у патронатні вихователі має обов'язково прийти із помічником (чоловік або дружина кандидата, повнолітня донька або син, які проживають разом з кандидатом).

Друга зустріч відбувається у міських, районних центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, відповідних структурних підрозділах у структурі виконавчого органу об'єднаної територіальної громади

Спеціаліст має зорієнтувати кандидатів на з'ясування реальних можливостей власної родини щодо надання послуги з патронату. Під час комунікації спеціалісту важливо наголосити на усвідомлення можливих проблем, з якими може зіткнутися сім'я, і спонукати кандидатів оцінити власну готовність щодо їх вирішення.

Слід також передбачити, що спілкування з кандидатом у патронатні вихователі а його помічником не обмежується двома зустрічами – їх може бути більше. Це залежить від рівня сприйняття кандидатом умов та вимог щодо його подальшої діяльності. У кандидата та його помічника можуть виникати питання, які потребують додаткових консультацій, бо є такими, що мають вирішальний вплив на прийняття остаточного рішення.

Результатом такої зустрічі є написання заяви кандидатом у патронатні вихователі. У разі, якщо сім'я не відповідає визначеним чинним законодавством вимогам, або мають новонароджених дітей, дітей раннього чи дошкільного віку (надання послуги з патронату негативно вплине на їхній розвиток, тому цю інформацію важливо обговорити з сім'єю кандидата в патронатні вихователі); є потенційними усиновлювачами; під час зустрічі говорять про надмірну зайнятість помічника (і він не може пройти навчання); їхній вік не дозволяє повноцінно доглядати та виховувати дітей різного віку (надто молоді або похилого віку, говорять про те, що не готові доглядати за новонародженими дітьми тощо), спеціаліст може відмовити кандидату або дати час для остаточного прийняття рішення.

2.2. ДІАГНОСТУВАННЯ ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ ПСИХОЛОГА

Д. Узнадзе зазначає, що **готовність до певної професійної діяльності включає не лише професійні знання, уміння і навички, а й певні особистісні риси, що забезпечують успішне виконання професійних функцій.** Тому до первинного відбору рекомендуємо долучати до практичного психолога. Координує роботу психолога (а у разі відсутності – замінює його) психолог обласного ЦСССДМ, який пройшов відповідну підготовку (має сертифікат учасника тренінгу «Роль психолога обласного ЦСССДМ у процесі відбору та підготовки кандидатів у патронатні вихователі»).

Мета діагностування та консультування психолога: допомогти кандидатам прийняти усвідомлене рішення та визначити їхню мотивацію, можливі ризики та ресурси сім'ї. Психолог має вирішити такі **завдання:**

- оцінити психологічну готовність кандидатів здійснювати тимчасовий догляд, виховання та реабілітацію дитині, яка буде тимчасово влаштована в їхню сім'ю;
- зрозуміти мотиваційні чинники кандидатів у патронатні вихователі створити патронатну сім'ю;
- допомогти потенційним кандидатам усвідомити причини, що спонукають їх надавати послугу з патронату;
- визначити ймовірні ризики;
- встановити рівень відкритості/замкнутості сімейної системи кандидатів;
- виявити показники здорового функціонування сім'ї (здатність сім'ї вирішувати складні життєві ситуації без порушення цілісності), її мобільність, стабільність;
- прояснити стиль виховання, що практикується сім'єю при вихованні дітей;
- виявити мережу, що підтримує подружжя.

Під час співбесіди та психодіагностики психолог має визначити приховану мотивацію сім'ї щодо бажання стати патронатною, їхній рівень емпатії, бажання вчитися та розвиватися, побоювання та ризику тощо, зрозуміти, що кандидати знають про послугу патронату, її особливості та відмінності від форм сімейного виховання, визначити їхню готовність пройти навчання за програмою підготовки патронатних вихователів.

Як визначити мотивацію?

Вивчення мотивації розпочинається з розгляду потреб **людини**. Людина є біосоціальною системою, відносно автономною, високоорганізованою, яка саморозвивається, активно взаємодіє із зовнішнім середовищем, потребує постійного задоволення певних потреб. Палітра останніх, їх поєднання, пріоритетність у різних людей не однакові. Усвідомлення цього може стати ключем до розуміння, чому одні люди віддають перевагу матеріальній винагороді, і інші – цінностям нематеріального характеру. Потреби – це те, що неминуче виникає і супроводжує людину в процесі її життя, те, що є спільним для різних людей, а водночас виявляється індивідуально у кожній людині. Правомірним є і трактування потреб як стану нерівноваги, дефіциту, на усунення яких спрямовані дії людини.

Більшість потреб періодично поновлюються, але при цьому вони можуть змінювати форму свого прояву, рівень значущості для людини. Люди по-різному реагують на свої потреби, подавляють або задовольняють їх.

Величезна роль потреб полягає в тому, що вони спонукають людей до дії, тобто породжують **інтерес** до певної цільової діяльності. Намагаючись задовольнити свої потреби, людина вибирає свій напрям цілеспрямованої поведінки. Виконання певної трудової функції – один із способів такої поведінки.

За умови що зміст потреби і можливість її реалізації усвідомлюються людиною, вони приймають форму інтересу до різноманітних благ.

Тісний зв'язок мотивів, потреб і інтересів пояснюється схожістю їх сутності. Потреби людини – це нестача чогось, інтереси – це усвідомлені потреби, джерело діяльності, об'єктивна необхідність виконання певних функцій для задоволення потреб; мотиви – це усвідомлені причини діяльності, це спонукання людини до чогось.

Мотиви – це спонукальні причини поведінки і дій людини, які виникають під впливом її потреб і інтересів, що являють собою образ бажаного блага, яке прийде на зміну потреб за умови, якщо будуть виконані певні дії.

Мотив знаходиться «всередині» людини, має «персональний» характер, залежить від безлічі зовнішніх і внутрішніх стосовно людини чинників. Мотив не тільки спонукає людину до дії, а й визначає, що треба зробити і як саме здійснюватиметься ця дія.

Види мотивації

Мотивація буває різною за характером. З точки зору сучасних наукових уявлень можна виділити наступні типи мотивації: усвідомлювана і неусвідомлювана; відкрита і прихована; під впливом почуттів, емоцій.

Усвідомлена і неусвідомлена мотивація

Мотивація може усвідомлюватися або не усвідомлюватися людиною. Людина здатна свідомо впливати на свою поведінку, маючи бажання чи примушуючи себе до активності. Але людина може діяти і під впливом неусвідомлених потреб.

ДО ВІДОМА!

Потреби – це відчуття фізіологічного, соціального або психологічного дискомфорту, нестачі чогось, це необхідність у чомусь, що потрібне для створення і підтримки нормальних умов життя і функціонування людини.

ДО ВІДОМА!

Термін **«інтерес»** має латинське походження і означає «мати значення», «важливо». Певні інтереси обумовлюють появу спонукальних дій, мотивів.

ДО ВІДОМА!

Термін «мотив» походить від латинського «movere», що означає «приводити в рух», «штовхати». Мотив трактується по-різному, але найчастіше як усвідомлене спонукання до дії.

Один і той же мотив, наприклад грошова винагорода, може мати безліч різних тлумачень і для різних людей наповнюватися особливим неусвідомленим змістом. В основі цього спонукання насправді можуть лежати різні потреби, наприклад самоповага, переконання самого себе в професіоналізмі, бажання справити враження, потреба в безпеці, визнанні, незалежності. Люди певною мірою свідомо прагнуть до своїх цілей, і в той же час слідують своїм неусвідомленим потребам. Насправді обидві ці тенденції співіснують в мотивації.

Відкрита і прихована мотивація

У поведінці людини можуть проявлятися дії відповідно до відкритих для всіх людей намірів і цілей. Разом з тим поведінка може визначатися і прихованими мотивами, сенс яких проявляється тільки в кінцевому результаті, наприклад потреба в самоствердженні – я зможу впливати на поведінку дітей, забороняти або дозволяти їхнім батькам зустрічатися з ними тощо. Прихованими бувають і явно шахрайські наміри.

Мотивація під впливом почуттів, емоцій

У процесі професійної діяльності люди можуть перебувати під впливом емоцій, що може істотно впливати на їхню поведінку. Подібна мотивація може спостерігатися в ситуаціях, коли праця приносить радість. Робота може бути емоційно забарвлена присутністю інших людей, або великою кількістю людей, або значущих людей тощо. Трудовий підйом, ентузіазм може гуртуватися на високих моральних почуттях, прагненні допомогти дитині, коли людина може реально побачити результат своєї праці (наприклад, возз'єднання сім'ї). Існують різні **методи діагностики мотивації**.

1. *Прямі методи психодіагностики мотиваційної сфери особистості*. В основі цих методів лежить пряма оцінка уявлень людини про причини або особливості поведінки, інтереси. Такі методи дозволяють визначити відкриті, усвідомлені людиною мотиви, ціннісні орієнтації, потреби. Найпростіший варіант такої діагностики – прямо запитати у людини, чому або заради чого вона хоче стати патронатним вихователем. Також можуть бути використані інтерв'ю, анкети, коли людині пропонується для вибору або оцінки певний перелік мотивів, потреб, інтересів. Але варто пам'ятати, що людина часто прагне до соціально схвалюваних відповідей, тобто на її відповіді впливає фактор соціальної бажаності.

2. *«Список особистісних переваг» А. Едвардса (EPPS)* є опитувальником, який вимірює силу потреб. Опитувальник побудований на основі вимушеного вибору одного з пари тверджень. Підсумковий індекс потреби висловлює не абсолютну силу потреби, а силу цієї потреби щодо інших потреб з переліку. А. Едварді використовував метод вимушеного вибору, щоб зменшити вплив фактора соціальної бажаності.

3. *Методика вивчення спрямованості особистості «Орієнтовна анкета» (В. Смекала, М. Кучера)*. За допомогою методики можна визначити основні життєві орієнтації особистості, а саме: спрямованість на себе, на взаємні дії, на завдання.

Психологічне тестування

Насамперед для того, щоб визначити рівень готовності бути патронатним вихователем, психолог має **знати** загальний рівень їхнього розвитку, актуальні і потенційні можливості, мотивацію, цінності, потреби і життєві орієнтири. І не просто це все дослідити, вивчити, а зрозуміти, це є ресурс для кандидата, чи проблемою, бар'єром у підготовці до виконання професійної діяльності.

Готовність кандидатів до надання послуги з патронату передбачає наявність у них певних особистісних якостей, що і слід з'ясувати у процесі психодіагностики. Основні особистісні характеристики, на які слід звертати увагу при зустрічі, подано в **додатку**.

У більшості випадків для первинного відбору кандидатів у патронатні вихователі достатньо провести **стандартизоване інтерв'ю**, розроблене на основі матеріалів В.Н. Ослон., Д.С.Райкус, Р.К.Хьюз (**додаток 2**). Опитувальник складається із 38 запитань, які об'єднані у такі розділи:

- I. Мотивація до прийому дитини на певний період
- II. Рівень особистісної зрілості кандидата

- III. Стабільність і якість міжособистісних відносин
- IV. Гнучкість, адаптивність, здатність управляти стресом
- V. Сім'я як відкрита система
- VI. Батьківські навички
- VII. Емпатія і здатність до розуміння

У запропонованому в додатку опитувальнику наведено «бажаний стандарт», тобто опис характеристики найвищого рівня готовності. Віднести певний параметр до мінімального стандарту або до результату, який вимагає особливої уваги, психолог може самостійно, керуючись наведеним у додатку прикладом.

Для продовження індивідуальної роботи психолога з кандидатами сформовано наступний пакет необхідних **методик**:

1. Сімейна соціограма (Е.Г.Эйдемиллер, И.М.Никольская)
2. Аналіз сімейного виховання (АСВ) (Е.Г.Эйдемиллер)
3. Метод незакінчених речень
4. Методика PARI
5. Визначення показників та форм агресії за методикою А. Басса та А. Дарки (*адаптація О. Осницького*)
6. Методика «Прогноз»
7. Тест життєстійкості
8. Методика С. Мадді, адаптація Д.А. Леонтьєва.

Перелік методик носить рекомендаційний характер. Психолог може сам обирати методики для кандидатів, проводити їх як до початку навчання, так і процесі тренінгу для уточнення окремих характеристик кандидата та його помічника.

Додатковим методом, який дозволяє побачити потенціал сім'ї, є **генограма**, запропонована Мюрреєм Боуеном (Imber-Black, Roberts, 1993). Метою генограми є аналіз відтворення з покоління в покоління подій, захворювань, виборів. Використовуючи її в діагностиці майбутніх патронатних вихователів варто звернути увагу на те, як вони ставляться до сім'ї і які типові висловлювання про дітей панують у їхній родині (**додаток 4**).

ДО ВІДОМА!

Генограма - це графічне представлення відносин і подій, що відбулися в різних поколіннях даної сім'ї. Фактично це намальоване родинне дерево, тільки з використанням певних символів.

Результати діагностики та консультування кандидатів у патронатні вихователі психолог заносить до індивідуальної картки (**додаток 3**). Інформація, записана в картку, є конфіденційною. Якщо кандидат і його помічник направляються на навчання за програмою підготовки патронатних вихователів, картку передають до обласного ЦСССДМ і продовжують заповнювати під час психологічного супроводу процесу підготовки кандидатів.

2.3. ВІДВІДУВАННЯ СІМ'Ї ТА СКЛАДАННЯ АКТУ ОБСТЕЖЕННЯ

Відповідно до п.6 Постанови Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 148 та прийняття рішення про створення сім'ї патронатного вихователя комісією у складі спеціалістів соціального закладу та служби у справах дітей вивчаються житлово-побутові умови проживання сім'ї кандидата. За результатами обстеження складається акт за формою згідно з додатком 9 Постанови Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» (**додаток**).

Обстеження житлово-побутових умов сім'ї кандидата у патронатні вихователі проводиться за формальними показниками та оцінки фактичного стану помешкання і готовності сім'ї надавати послуги з патронату над дитиною. Для уточнення формальних показників спеціалісти, які складають акт обстеження, знайомляться із оригіналами документів кандидата та членів його сім'ї, що підтверджують їхнє проживання та реєстрацію

(паспорт,/форма3/виписка з будинкової книги), право власності (свідоцтво або інші документи, що підтверджують права власності/співвласності на житло) чи право користуватися даним житловим приміщенням (договір оренди чи договір користування житлом).

Оцінка фактичного стану помешкання, де проживає сім'я кандидата у патронатні вихователі, та готовності сім'ї до надання послуги з патронату здійснюється шляхом візиту в сім'ю, спостереження, спілкування із членами родини кандидата. Висновки за результатами проведеної роботи записуються у акті обстеження.

Прихід у сім'ю кількох спеціалістів має попередньо обговорюватися із кандидатом. Під час відвідування сім'ї кандидата бажана присутність всіх осіб, які проживали та проживають спільно з кандидатом у патронатні вихователі. Тому перед візитом у сім'ю узгоджується зручний час та висловлюється побажання забезпечити присутність всіх проживаючих членів сім'ї та дітей, які проживають окремо.

Домашня атмосфера допомагає спеціалістам звернути увагу на те, як живе сім'я, які в неї традиції, звичаї та інтереси, який психологічний клімат панує в сім'ї, як члени сім'ї спілкуються між собою, як розподілені сімейні ролі тощо.

Важливо пам'ятати!

Відвідування проводиться не у вигляді інспекційної перевірки, а дружнього візиту до родини з метою знайомства.

Під час візиту спеціалісти мають виявити:

- фактичний стан житла,
- кількість проживаючих в ньому дорослих та дітей,
- матеріальне становище сім'ї,
- санітарний стан (світло, чисто та охайно),
- безпечність помешкання та прибудинкової території (для приватного будинку),
- наявність та облаштування окремої кімнати для тимчасового перебування під патронатом дитини/дітей,
- місця для відпочинку та організації дозвілля дітей,
- територіальну доступність до медичних установ, дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів,
- готовність кандидата та відношення членів його сім'ї до послуги з патронату над дитиною.

Також, під час зустрічі із сім'єю потрібно звернути увагу на сімейні стосунки між подружжям, дітьми і батьками, стосунки членів сім'ї із дітьми, які проживають окремо, сімейні цінності, релігійні переконання, реліквії та відношення до них, наявність домашніх улюбленців (тварин, птахів, риб тощо).

Візит в сім'ю кандидата має допомогти спеціалістам уточнити інформацію, яку вони вже отримали. *Наприклад*, якщо під час співбесіди з'ясовано, що сім'я проживає з батьками, належить до певної релігійної громади, кожен вихідні відвідують церкву, мають собаку, то під час візиту в сім'ю обов'язково звертається увага такі моменти: хто є власником та співвласниками цього житла (є наявні документи), чи не проти вони надати свою письмову згоду для надання послуги з патронату у цьому помешканні, чи є наявні предмети, що належать до їхнього віросповідання (їх кількість та який можливий вплив на дитину), яким чином забезпечується безпека домашнього улюбленця та безпека незнайомих для тварини людей.

Враховуючи, що можуть бути різні ситуації щодо наявності житла, реєстрації, місця та умов проживання кандидатів, слід звернути увагу на наступні ситуації.

Якщо кандидат зареєстрований в одному місці, але фактично проживає за іншою адресою в квартирі/будинку, що взяв у користування у родичів або проживає там за договором оренди, то спеціалісти складають акт обстеження умов за місцем його

фактичного проживання. Для цього кандидат зобов'язаний надати документи, що підтверджують його проживання в даному помешканні, зокрема:

- копію договору з родичами про користування житловим приміщенням або договору про оренду житла, укладеного терміном не менше, ніж на 1 рік.
- заяву-згоду власників та співвласників на використання помешкання для надання послуги з патронату над дитиною, засвідчену нотаріально або написану власноручно в присутності посадової особи служби у справах дітей, яка здійснює прийом документів, про що робиться позначка на заяві із зазначенням прізвища, ім'я, по батькові, підпису посадової особи та дати.

Додатковою гарантією надійності у разі оренди житла може бути державна реєстрація договору у відділеннях державної реєстрації угод, але це не є обов'язковою вимогою.

Якщо кандидат на даний час проживає у помешканні, де немає окремої кімнати для влаштування дітей під патронат, необхідно обговорити з ним різні можливі варіанти. Зокрема: можливість орендувати житло, обміну та користування житловим приміщенням родичів за їхньою згодою, отримання у користування помешкання від громадських, релігійних, державних організацій тощо. За результатами обговорення визначається реально можливий варіант для кандидата та термін його реалізації за умови, якщо кандидат та його помічник успішно пройдуть навчання. Результати домовленостей фіксуються в акті обстеження.

Термін виконання та оцінка нового помешкання для надання послуги з патронату має відбутися під час 10 виїзного заняття.

Якщо кандидат до визначеного терміну не вирішить житлове питання, він не зможе продовжувати процес підготовки і отримати рекомендацію. Кандидат має право отримати довідку із зазначенням кількості пройдених занять та аргументованої причини відмови в отриманні рекомендації.

Якщо найближчим часом (протягом півроку) вирішиться житлове питання – кандидат та його помічник зможуть продовжити процес підготовки та отримати рекомендацію (за наявності довідки про проходження навчання із зазначенням єдиної причини, за якої сім'я не отримала рекомендацію – відсутність у помешканні окремої кімнати для тимчасового перебування дітей під патронатом).

Важливо звернути увагу!

Не важливо у чийй власності знаходиться житло при наявності постійної реєстрації на території України та дозволу власника чи співвласників на проживання/користування та надання послуги з патронату.

При підготовці висновку про те, чи дозволяють житлові умови сім'ї кандидата надавати послугу з патронату над дитиною, слід враховувати не тільки права майбутніх влаштованих під патронат дітей, але й права батьків, власних дітей та членів родини, які проживають на цій території.

Важливо звернути увагу!

Акт обстеження житлово-побутових умов проживання сім'ї кандидата у патронатні вихователі та надані копії договорів, заяви-згоди від власника та співвласників дійсні протягом 12 місяців з моменту їх підписання.

2.4. Здійснення оцінки потреб дитини та її сім'ї (якщо у сім'ї кандидата проживають неповнолітні діти)

Відповідно до п.6 Постанови Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 148 визначений наказом фахівець/спеціаліст ЦСССДМ здійснює оцінку потреб дитини та її сім'ї, форма якої

затверджена наказом Міністерства соціальної політики України від 09.07.2014 № 450 «Про затвердження форм обліку соціальних послуг сім'ям (особам), які перебувають у складних життєвих обставинах». За результатами оцінки складається акт початкової оцінки.

Важливо звернути увагу!

Здійснення оцінки потреб дитини та її сім'ї можна поєднати із обстеженням умов проживання сім'ї кандидата, використавши можливість відвідати сім'ю у складі комісії та індивідуального спілкування із дітьми.

Якщо кандидат має власних дітей – це хороша можливість оцінити його виховний потенціал. Для здійснення оцінки важливо звернути увагу на такі індикатори: як і що батьки говорять про своїх дітей, як оцінюють себе у відносинах з ними, яким чином в сім'ї підтримується дисципліна, які методи покарання використовуються. Варто звернути увагу на те, які вдалі і невдалі моменти виховання батьки можуть відзначити, наскільки вони задоволені своїми дітьми і чи вважають, що справляються з батьківськими обов'язками, як оцінюють діти свої відносини з батьками, які погляди на сім'ю та виховання склалися у них на даний момент. Дуже корисно поспостерігати, як батьки і діти спілкуються між собою в домашній, звичній атмосфері.

Під час спостереження за взаємодією батьків і дітей в сім'ї варто звернути увагу на такі моменти:

- чи шанобливо батьки і діти розмовляють один з одним, чи ображають один одного;
- чи враховують думку всіх членів;
- чи поважають особистий простір і особисті речі;
- наскільки відкрито обговорюють труднощі;
- як в сім'ї відносяться до фінансів;
- чи використовуються в сім'ї фізичні покарання;
- яка участь батьків у діяльності дітей (наскільки обізнані про їхні шкільні досягнення та проблеми, чи знають імена їхніх друзів тощо);
- яка загальна емоційна атмосфера панує в сім'ї (напруженість, часті конфлікти, крики, з'ясування відносин тощо).

У кожному конкретному випадку професійний досвід і знання допоможуть фахівцям оцінити ті фактори, що важливі для догляду, виховання та реабілітації дітей, які тимчасово влаштовані під патронат.

Оцінка потреб проводиться на всіх неповнолітніх дітей, які проживають в сім'ї кандидата. В сім'ї можуть проживати як власні діти кандидата, так і діти, які перебувають у родинних стосунках з кандидатом (брати, сестри, племінники тощо), чи не перебувають у родинних стосунках. Якщо в сім'ї є такі діти, важливо дізнатися, коли і за яких обставин вони були влаштовані в сім'ю, як склалися відносини з ними, який досвід сім'я придбала тощо. Дуже важливо обговорити труднощі, з якими стикалася сім'я, і яким чином їй вдавалося їх вирішувати.

Також важливо звернути увагу на наявність досвіду звернення до інших організацій з метою влаштування дитину на виховання, а саме: що це була за організація, як проходив процес прийняття дитини в сім'ю, як сім'я оцінює взаємодію з цією організацією і її фахівцями, які труднощі довелося подолати, яка підтримка знадобилася тощо. Якщо раніше сім'ї було відмовлено у можливості прийняти дитину на виховання, то які причини відмови і як змінилась ситуація (розв'язалися труднощі, що послужили причиною відмови).

Під час здійснення оцінки важливо, щоб були присутні всі члени сім'ї. За потреби можна долучати необхідних суб'єктів соціальної роботи (представників освіти, медицини, ССД тощо).

У висновку спеціалісти мають вказати на наявність чи відсутність складної життєвої ситуації в сім'ї. у коментарях записати фактори, які перешкоджатимуть сім'ї надавати послугу з патронату.

Ідеальних сімей, звичайно, не буває. Однак ніхто і не прагне влаштувати під патронат дітей в ідеальні умови. Головне, щоб ці умови відповідали потребам дитини. Дуже важливо вчасно визначити та обговорити можливі ризики для сім'ї, що дозволять попередити та підготуватися до можливих труднощів.

До таких груп ризику відносяться, наприклад, конфлікти в родині, наявність перекручених уявлень про стилі виховання, власний негативний дитячий досвід, відсутність досвіду звернення за допомогою тощо. Важливо вчасно виявити слабкі сторони сім'ї, оцінити, наскільки вони можуть вплинути на надання послуги з патронату, і визначити заходи, що будуть спрямовані на зміну ситуації.

2.5. АНАЛІЗ ПОДАНИХ ДОКУМЕНТІВ

Після того, як буде проведено співбесіду та психодіагностику кандидата в патронатні вихователі та його помічника, обстежено їхні умов проживання, здійснено оцінку потреб (якщо в сім'ї проживають неповнолітні діти), спеціаліст має проаналізувати повний пакет документів та прийняти рішення. Рішення може бути таким: направлення кандидата в патронатні вихователі та його помічника на навчання, інформування кандидата про можливість створювати інші сімейні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського виховання, відмова.

Важливо пам'ятати!

Якщо кандидати у патронатні вихователі в процесі первинного відбору змінили своє рішення щодо надання послуги патронату над дитиною або вони відповідають критеріям на створення сімейних форм виховання для дітей-сиріт, дітей-позбавлених батьківського піклування, в такому випадку кандидати можуть розглядатися як кандидати у прийомні батьки, батьки-вихователі, опікуни/піклувальники, усиновителі, а спеціаліст має допомогти їм зробити усвідомлений вибір форми допомоги дітям.

Соціальний працівник, який перевіряє інформацію, повинен розуміти, що відбувається втручання у приватне життя родини і діяти відповідно до чинного законодавства. Основне правило – **дотримання конфіденційності!**

Під час аналізу документів спеціаліст має перевірити наявність всіх документів, що подав кандидат у патронатні вихователі,

ОПИС ТАБЛИЦІ, ПОКАЗНИКІВ

Оцінку готовності кандидатів у патронатні вихователі можна здійснити за такими групами показників.

Матеріальні:

1. Житлово – побутові умови та матеріальне забезпечення (характеристика житлово-побутових умов, гарантія забезпечення дитині під патронатом особистого простору для життя – окрема кімната, тощо).
2. Ресурси мікрорайону, у якому проживає сім'я (територіальна доступність послуг, наявність культурно-освітніх закладів, поліклініки, місць для відпочинку тощо).

Соціальні:

3. Соціальна адаптація та інтеграція родини (наявність відповідного житла, соціальні контакти, рівень інтеграції чи ізоляції родини, наявність кола спілкування у членів сім'ї та соціальної мережі підтримки контактів, важливість приналежності до неї).
4. Історія родини та її функціонування (включає стиль спілкування в сім'ї, наскільки соціально адаптованою є родина, які інтереси у її членів, як вони проводять вільний час, досвід батьків у вихованні власних дітей, якщо шлюб батьків є повторним, то важливо

з'ясувати причини розірвання попереднього, релігійні переконання, мотивація членів родини щодо рішення взяти на виховання чужу дитину).

5. Родичі (наявність або відсутність членів розширеної родини, ставлення усіх членів родини до рішення стати патронатною сім'єю).
6. Партнерство. (Ставлення кандидатів у патронатні вихователі до біологічних батьків дитини, розуміння необхідності співпраці з різними соціальними закладами, установами тощо).

Психологічні:

7. Стан здоров'я (стан здоров'я кандидата та членів його сім'ї та їхнє ставлення до нього (оптимістичне/песимістичне). Наявність хронічних хвороб та ставлення до них, наявність обмежень).
8. Особистісні характеристики (інтереси, захоплення, вік, ставлення до життя, релігійність, життєвий досвід, рівень розвитку рефлексії, вміння приймати рішення та нести за них відповідальність, виховні уміння та навички, здатність надати захист дитині, долати важкі ситуації, будувати стабільні стосунки; емоційна теплота, комунікативні здібності, знання специфіки розвитку дітей).
9. Взаємостосунки у сім'ї (кількість дітей у сім'ї, їхній вік та характеристики, подружні та родинні стосунки, стиль виховання).

За результатами пройденого етапу відбору кандидати у патронатні вихователі (кандидат та помічник) направляються до регіонального ЦСССДМ для навчання за програмою підготовки патронатних вихователів.

Спеціалісти визначеного соціального закладу направляють тренерам та спеціалістам регіонального ЦСССДМ лист про включення сім'ї кандидата у патронатні вихователі до групи на навчання та повний пакет документів для вивчення та аналізу інформації про сім'ю кандидата перед організацією та проведенням навчання.

Д. Унадзе визначає готовність як специфічний стан, в основі якого покладено установка особистості до виконання певної діяльності, спрямованої на задоволення її актуальної потреби. На думку вченого, утворення психологічних установок відбувається в процесі здатності індивіда преломляти в свідомості вплив зовнішніх умов. Показниками готовності, на її думку, є:

- зміст потреб та мотивацій педагогічної діяльності, рівень знань про сутність професій;
- Ступінь усвідомлення відповідальності за результати педагогічної діяльності;
- рівень мобілізації та активізації знань, умінь, навичок і професійно-значущих якостей особистості;
- якість соціальних установок на педагогічну діяльність, рівень стабільності професійних інтересів [4]. Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: Автореф. дис. ...д-ра пед. наук. – М., 1983. – 32 с.